

811.163.41'367.335

<https://doi.org/10.18485/sj.2022.27.1.21>**ТАЊА З. РУСИМОВИЋ***

Универзитет у Крагујевцу

Институт за информационе технологије

Оригинални научни рад

Примљен: 15.10.2021.

Прихваћен: 22.12.2021.

РЕЛАТИВНА КЛАУЗА СА ФОРИЧКИМ СУПСТАНТИВНИМ АНТЕЦЕДЕНТОМ У ФУНКЦИЈИ ПРЕДИКАТИВА

У раду анализирамо сложену реченичну структуру сачињену од копуле и конструкције *форички антецедент + релативна клауза* као предикатива, односно, анализирамо релативну клаузу у функцији предикативне клаузе. С тим циљем издвајамо типове антецедената релативних клауза који се одликују различитим степеном пунозначности. Уз синтаксичке критеријуме примењујемо и семантичке када је реч о дихотомији одређеност/неодређеност, а у вези с тим је и одређивање именског израза у антецеденту као референцијалног/нереференцијалног, што предодређује тип и комплексност форичких односа антецедента. Показаћемо да нерашчлањена структура релативне реченице, синсемантичност и форичност антецедента доприносе томе да релативна клауза са таквим антецедентом може бити и у функцији предикатива.

Кључне речи: предикатив, релативна клауза, антецедент, нерашчлањеност, синсемантичност, (не)одређеност, (не)референцијалност, форичност.

1. УВОД

Предикатску или предикативну клаузу као посебан тип синтаксичке структуре у оквиру хипотаксе најпре је проучавала Ксенија Милошевић. Овај тип зависносложене реченице издваја се према функционалносинтаксичком

---

* tanjarusimovic@yahoo.co.uk

критеријуму, према коме се зависне клаузе класификују и диференцирају на основу функционалне еквивалентности са неким од чланова просте реченице. Ауторка истиче да оваква зависна клауза не може супституисати читав предикат, него је та супституција могућа само у оквиру именског предиката, односно на месту његовог неглаголског дела, тзв. лексичког језгра или предикатива (Милошевић 1974: 37–45). Владислава Ружић за изричне клаузе као предикативне користи термин *реченични предикатив* „зато што имају структуру реченице, а појављују се у позицији именског дела предиката” (Ружић 2006: 79).

И Прањковић наглашава да се предикативне клаузе издвајају према функционалном критеријуму, међутим, истиче да је за њих „карактеристична посве окамењена, готово „фразеологизирана” структура (нпр. Ја сам који јесам и сл.) и начочност облика углавном само једног глагола (тј. глагола *бити*)” (Прањковић 2002: 78). Наведено намеће закључак да су релативне клаузе у овој функцији специфичност и реткост. У раду ћемо показати да конструкција *форички антецедент + релативна клауза* као предикативна клауза и те како има своју фреквенцију у савременом српском језику. Из тог разлога најпре одређујемо статус релативних клауза у систему зависних реченица.

2. РЕЛАТИВНА РЕЧЕНИЦА У СИСТЕМУ ЗАВИСНИХ РЕЧЕНИЦА

У лингвистици нека питања у вези са типологијом зависних реченица и даље су недовољно расветљена. Овакав недостатак условљен је сложености структуре зависне реченице, типолошком разноврсношћу, али и применом различитих критеријума при њиховом класификовању. Сваки од критеријума (формални, функционални, семантички) може бити у основи прихватљив, али и недовољан.

Золотова (1973: 323–329) сматра да основни функционални критеријум¹ за разврставање зависних реченица јесте начин на који зависна клауза струк-

¹ Међу нашим синтаксичарима функционални приступ у тумачењу и типологији сложене реченице имао је доста присталица. Према Белићу (1958) и Стевановићу (1974) функција се одређује као однос искључиво међу зависним члановима синтагме, односно реченице, тако да се уочавају два основна типа тог односа: *допунски* и *одредбени*. Аутори *Граматице српског језика* (Станојчић/Поповић 2004: 189–191, 338–340) имају другачији приступ синтаксичким функцијама. Они разликују два најопштија вида функција: комуникативну и конституентску. Комуникативну функцију имају независне реченице којима се обавештава, постављају питања или издају заповести, док конституентску функцију имају речи, синтагме и зависне клаузе које представљају конституенте виших јединица и као такве врше функцију неког од главних или зависних конституената у датој синтаксичкој вези. Тако ови аутори, поред предиката као централног конституента реченице, издвајају још три типа конституентских вредности: *именичку*, *приведску* и *прилошку*. У складу са основним принципима које заступају немачки синтаксичари,

турира сложену реченицу повезујући се са другим елементима реченице. Тако издваја основне функционалне типове зависних клауза истичући да сваком типу одговара одређена позиција речи које се јављају у слободној, условљеној и везаној форми. Зависносложена реченица у класификационим системима према Поспелову (1959) и Белошапковој (1977) представља двокомпонентну, затворену синтаксичку јединицу, а да би се сагледали односи унутар те реченице у први план се стављају њена структурно-семантичка својства. Тако се у односу на степен везаности зависне клаузе за надређену клаузу разликују *нерашчлањене и рашчлањене структуре*². Критеријум *нерашчлањеност/рашчлањеност* подразумева везаност зависне клаузе за једну реч, глаголски или именски израз у главној клаузи (*нерашчлањеност*) или везаност зависне клаузе за предикатски садржај надређене клаузе у целини (*рашчлањеност*).

Када се узме у обзир начин структурирања, тј. функционалног повезивања зависне клаузе са надређеном, Ружић (2006: 160–163) истиче да једне настају (а) *комплементизацијом*, будући да зависна предикација служи за откривање, попуњавање или проширивање унутрашњег садржаја, тј. семантичког потенцијала задатих речи и израза. Када зависна предикација служи за потпунији опис именског аргумента или за његову идентификацију, конкретизацију, карактеризацију и слично, онда говоримо о (б) *детерминацији придевског типа*, тј. атрибуцији³. Зависне предикације које служе за својеврсну темпоралну локализацију управне радње, за откривање узрока, циља, погодбе, начина или последице њеног вршења, а да то није условљено значењем управног предикатског израза, представљају (в) *детерминацију прилошког типа*. И на крају, када се зависном предикацијом саопштава нека нова информација која се у извесном смислу наслања на претходну, говоримо о додатим (г) *прикљученим* предикацијама, које су увек интерпункцијски обележене.

Из наведеног можемо закључити да адјективне релативне структуре представљају посебан синтаксички проблем, јер ако се атрибут не сматра реченичним конституентом, већ зависним чланом именичке конструкције, онда

изразити представници депенденцијалне граматике, у нашој новијој *Граматици српскохрватског за странце* (Мразовић/Вукадиновић 1990) извршена је другачија типологија реченица. Ауторке доследно примењују поделу зависних клауза на *допуне* и *додатке*, а клауза која допуњује глаголску реч детаљно се класификује према томе коју падежну или препозициону допуну супституише (или је несупститутивна), па се рецимо субјектском клаузом сматра клауза која се појављује као супститут допуне у номинативу (1990: 503).

²Нерашчлањеност зависне реченице условљена је граматичком и семантичком незавршеношћу надређене реченице, односно природом управних речи, па постоји и мишљење да су то квазисложене реченице (Поспелов 1959).

³Атрибуција је специфичан синтаксички однос будући да се атрибут посредством именице, с којом чини ендоцентричну конструкцију, укључује у реченичну структуру. Ендоцентричне структуре представљају „групу синтаксички повезаних речи у којој је једна реч функционално еквивалентна групи као целини (тј. постоји одредив „центар” или управни члан унутар групе, који има исту дистрибуцију као целина)” (Кристал 1988: 63).

ни релативне адјективне клаузе не треба сврставати у исти ранг са осталим зависним клаузама. Атрибут се, како тумачи Зника, уврштава у реченицу увек посредно, преко именичке речи која му отвара место (Зника 1988: 39–48). У нашој анализи то највише важи за адјективне релативне клаузе рестриктивног типа. У овом раду издвајамо два релевантна полазна критеријума на основу којих је могуће извршити поделу релативних реченица које су саме по себи веома комплексне.

3. КРИТЕРИЈУМИ ЗА ПОДЕЛУ РЕЛАТИВНИХ РЕЧЕНИЦА

Први критеријум за типологију релативних реченица који наводимо јесте тип структурне везе између зависне и надређене предикације који разликује *нерашчлађене* и *рашчлађене* структуре. У том смислу преузимамо типологију Милоша Ковачевића (1998: 223), који истичући присупстантивну позицију адјективних клауза, говори о нерашчлађености и рашчлађености релативних реченица. Како се нерашчлађеним сматрају клаузе везане непосредно или посредно за одређене речи или изразе у надређеној реченици, то значи да овом типу структурне везе приписујемо све релативне адјективне клаузе уз лексичкосемантички, а ми бисмо додали и уз ендочентрични антецедент (нпр. *Човек који седи на клупи, мој је пријатељ / Онај који седи на клупи, мој је пријатељ.*) али и релативне супстантивне клаузе са (не)експлицираним формалним антецедентом (нпр. *(Онај) ко рано рани, две среће граби / Купила сам (оно) што ми је било потребно.*)

Као други критеријум наводимо начин структурирања, тј. функционалног повезивања зависне са надређеном предикацијом. Како смо већ наводили различите начине структурирања зависносложених реченица, овде ћемо разврстати само релативне реченице према функционалном повезивању зависне клаузе са надређеном модификујући критеријуме В. Ружић (2006: 160–163). У том смислу, адјективне клаузе због својих карактеристика представљају *детерминацију придевског типа*, тј. ове клаузе као *одредбе* служе за потпунији опис именског аргумента или за његову идентификацију, конкретизацију и сл. Међу релативним клаузама могуће је издвојити и *комплементне* клаузе, тј. клаузе којима се допуњују значења речи из надређене предикације. Тако ће као специфичан вид допуне глаголу надређене клаузе бити структуриране релативне супстантивне клаузе са (не)експлицираним формалним антецедентом јер без њих надређена реченица бива комуникативно непотпуна. Ова допуна има својих специфичности. Најпре, издвајамо релативне клаузе са (не)експлицираним формалним антецедентом које су уведене релативизатором *ко* (нпр. *(Онај) ко рано рани, две среће граби*). Због специфичне сталне семантике именичке заменице *ко* која подразумева именицу *човак*, релативну клаузу

са овим релативизатором одређујемо као *одредбено-допунску*. И релативна супстантивна клауза са (не)експлицираним формалним антецедентом уведена релативизатором *што* (нпр. *Купила сам (оно/то) што ми је било потребно*) има својих специфичности. И она представља допуну глаголу надређене клаузе, али та допуна није експликативна, јер није носилац садржаја формалног антецедента (како тврди Кордић (1995: 188)), већ дескриптивна, тј. својим описом упућује на експлицитни или имплицитни лексички садржај формалног антецедента. Зато је у раду спецификујемо као *дескриптивну допуну*.

Управо зато што релативна клауза и као одредба, и као дескриптивна допуна представља синтагматски контекст супстантива у антецеденту (у нашој анализи синсемантичног супстантива), тј. са њим чини нерашчлањену структуру, издвајамо исказе у којима та конструкција попуњава позицију предикатива у надређеној клаузи. Уз синтаксичке критеријуме примењујемо и семантичке када је реч о дихотомији одређеност/неодређеност, а у вези са тим у анализи се ослањамо и на одређивање именског израза у антецеденту као референцијалног/нереференцијалног, што предодређује тип и комплексност форичких односа антецедента. У анализи међусобне супституентности, као и интерференције различитих типова антецедената, користиће се трансформациони семантички тест. То значи да анулирањем копуле, антецедента и релативизатора, зависну релативну реченицу трансформишемо у независну, а да притом њена информативност није нарушена.

4. РЕЛАТИВНА КЛАУЗА УЗ ФОРИЧКИ АНТЕЦЕДЕНТ У ФУНКЦИЈИ ПРЕДИКАТИВА

Пошто се квалификација може поред атрибуције приписати и предикацијом, у даљој анализи издвајамо примере у којима је форички антецедент (лексичкосемантички, ендоцентрични и формални) са релативном клаузом, у ствари, предикатив надређене клаузе, тј. представља предикативну клаузу.

4.1. Релативна клауза уз лексичкосемантички антецедент у функцији предикатива

Форички лексичкосемантички антецедент може бити синтагматски и тада је форички елемент део синтагматског контекста лексеме у антецеденту (*онај човек (који)*). Форички лексичкосемантички антецедент изражен само супстантивом биће лична заменица, властита именица, као и именице уопштене семантике. Можемо рећи да је форичност, пре свега, карактеристика синсемантичних речи које немају одређеног властитога значења, већ им је садржај везан за оно на шта упућују (Силић/Прањковић 2005: 358). Како

су именице пунозначне, аутосемантичне речи, то би значило да форичност није њихова карактеристика. Међутим, своју специфичност показују неке апстрактне именице уопштеног значења, зато најпре издвајамо именице које представљају хиперониме (човек, животиња, биљка, болест...) међу којима су и именице категоријалне семантике (време, место, простор, циљ, разлог, начин) и њима синонимне лексеме (тренутац, доба, простор, локација...) Такође, анализирамо и апстрактне именице чија се семантика приближава нултој вредности (ствар, чињеница):

- (1) **Он је човек КОЈИ** је голим рукама убио медведа (grad3.rs/news). **Човек КОЈИ** је сувише знао – Алан Тјуринг (www.heliks.rs/alan_tjuring.asp). **Андреја Радуловић** је млади **писац КОЈИ** је највише превођен ...(www.svetigora.com). **Graviola** – **биљка КОЈА** уништава **kancer** (www.novosti.rs). „Булевар уметности” – **место КОЈЕ** окупља **уметнике** (www.24sata.rs/vesti). Европска унија – **циљ КОЈИ** треба **постићи** (<https://www.facebook.com>). **Кинески зид** – **једина кинеска ствар КОЈА** траје **више од годину дана** (<https://sr-rs.facebook.com>). **Незапосленост** је **чињеница КОЈУ** не треба **занемаривати** (<https://www.facebook.com>).

Наведени примери (1) илуструју принцип идентитета ($A=A$) који је формулисао још Аристотел у свом Органону: сваки појам једнак је самом себи. Преведено на терен синтаксе, принцип идентитета илуструје исказе чији бисмо модел илустровали као *субјекат+копула+предикатив*⁴. То значи да говоримо о исказима који илуструју *дефинисање*, које представља мисаони поступак којим се један појам садржајно одређује на начин да се прво супсумира под надређени појам већег опсега (хипероним) и садржајно разликује од координаног појма истог опсега (кохипонима). *Хипонимија* оличава укљученост смисла лексеме која је у таквој хијерархији надређена хиперонимима у смисао подређене лексеме – хипонима, док за денотацију обрнуто важи: денотација хипонима укључена је у денотацију хиперонима (в. Прћић 2008: 121–124). Мање фреквентне у функцији антецедента релативне клаузе јесу и апстрактне именице попут *ствар* и *чињеница* (пример 1.7. и 1.8), за које се тврди да могу бити употребљене у заменичкој функцији (в. Пипер/Клајн 2013: 94). Марија Зника за овакве именице каже да се „количина семантичке обавијести коју оне носе приближава нултој вриједности” (1988: 107). Пошто могу бити употребљене у заменичкој функцији, значи да се понашају као упућивачке речи. То је могуће зато што ове именице не представљају аутосемантичне лексеме,

⁴ У неким примерима је копула замењена цртом као интерпункцијским знаком. Такође, уместо копуле могући су и семикопулативни глаголи, но обим овог рада нас ограничава у навођењу и анализи и таквих примера.

оне представљају именице уопштеног значења и своје значење конкретизују захваљујући својој форичности.

У примерима (1) именице уопштене семантике упућују катафорички на релативну клаузу као на своју дескриптивну допуну, чиме се гради нерашчлањена конструкција која представља предикатив. Исказ без релативне клаузе јесте граматичан, тј. антецедент може бити предикатив без синтагматског контекста (пр. Он је човек), но сувише уопштен, тако да је релативна клауза као део синтагматског контекста антецедента у ствари предикативна конструкција која садржи релеванту квалификацију коју приписујемо субјекту. Уколико анулирамо копулу, антецедент и релативизатор, добијамо независну реченицу (Он је голим рукама убио медведа). Ова реконструкција показује да садржај релативне клаузе представља информативни фокус надређеној клаузи.

4.2. Релативна клауза уз ендоцентрични антецедент у функцији предикатива

Као други издвајамо *ендоцентрични антецедент*, који представља супстантиватизовани зависни члан лексичкосемантичког антецедента (*онај човек (који) → онај (који)*). Уз ендоцентрични као и уз лексичкосемантички антецедент налази се релативна адјективна клауза, уврштена релативизаторима (*који, што_(ив) чији, какав, колики*), односно, она представља обавезну или необавезну *одредбу*. Такође, оба антецедента су облигаторна, тј. неиспустива. Без обзира што структурално ендоцентрични антецедент представља подтип лексичкосемантичког антецедента, на семантичком плану његова форичност показује извесне специфичности, те овај антецедент анализирамо засебно.

Како би релативна клауза уз ендоцентрични антецедент могла бити у функцији предикатива, издвајамо исказе са референцијалном анафором ендоцентричног антецедента, под тим подразумевамо анафору према именском изразу од којег се поред денотације преузима и референција (примери 2):

- (2) **Пајовић је тај КОЈИ** се понаша неспортски (www.vijesti.me/sport). И знајте да је само **Месец тај КОЈИ** вас наведе да стоти пут некоме опростите (Сенса, 05. окт 2010, 24). Опет бих ја био **тај КОЈИ** испашта (Д. Ненадић, 135). Ипак, није само **чоколада та КОЈА** вам може поправити расположење (<http://www.zdravino.com/hrana-koja-popravlja-raspolozenje/>). **Добар пример** је управо **онај КОЈИ** Владимир Ћоровић без одобравања разматра (Н. Петковић, 70). **Ретка болест** је **свака КОЈА** се јавља код једног од 2.000 грађана, речено је у Скупштини Београда на округлом столу о ретким болестима (www.norbs.rs/norbs-mediji.php).

У наведеним примерима илустровано је контактано интрафрастичко анафоричко упућивање (други и трећи пример где је антецедент у инверзији са копулом предикативне клаузе) и много чешће дистактно интрафрастичко упућивање где дистанцу обезбеђује копула. У свим исказима ендоцентрични антецедент упућује на одређени референцијални израз. Ендоцентрични антецедент најпре анафорички упућује на именицу, тј. на референт који је јединствен. Пошто се *денотација* одређује као стабилни однос између лексема и класе коју лексема означава у ванјезичкој стварности, а *референција* као употреба лексема са циљем да се нешто означи/идентификује, то значи да у примерима имамо референцијалну анафору с тим да се у антецеденту подразумева денотат. Ендоцентрични антецедент са подразумеваном лексемом коререференцијалан је са именицом на коју се анафорички упућује. Другим речима, оваквом референцијалном анафором упућује се на лексички садржај именице из дискурсног контекста, али се од ње преузима и референција. Детаљна анализа (види Русимовић 2014: 207–216) показала је да су показне заменице за идентитет изузетно фреквентне као анакатафорички ендоцентрични антецеденти са референцијалном анафором, но своју фреквенцију имају и опште заменице. Када упућују на референцијални одређени израз, пре свега говоримо о властитим именицама и тада је анафора интрафрастичка (примери 2.1. и 2.2). Фреквентне су и личне заменице које анафору ланчано продужавају трансфрастички (пример 2.3). У овим случајевима адјективна клауза на коју се катафорички упућује је нерестриктивна. Међутим, адјективна клауза може бити неопходна, иако је реч о одређеном референту, уколико се њеним садржајем реферира о квалификацијама које су нове у дискурсу и информативно релевантне за учеснике у комуникацији. Реч је, заправо, о континуативном типу нерестриктивне клаузе. Када се анафором упућује на неререференцијални израз, разликујемо две ситуације. Уколико је неререференцијални израз заједничка именица од које се преузима денотат, ако се и садржај адјективне клаузе односи на класу, нема издвајање подскупа, тј. адјективна клауза је нерестриктивна, онда је и анафора референцијална (пример 2.4). Уколико се анафором упућује на одређени неререференцијални израз, од њега се преузима денотат, али адјективна клауза као рестриктивна садржи критеријум за издвајање подскупа ентитета који одговарају квалификацији у именском изразу на који се анафорички упућује, онда је реч о коререференцијалним изразима, а то поново значи да је реч о референцијалној анафори (примери 2.5. и 2.6).

Ануирањем релативне клаузе добијамо исказ који није информативан (Пајовић је тај). Ануирањем копуле, ендоцентричног антецедента и релативизатора, добићемо независну реченицу и притом нећемо угрозити информативност исказа (Пајовић се понаша неспортски). Независна реченица представља „алтернативу релативној у комуникативном смислу, међутим, нарушена је експресивност исказа истицањем субјекта његовом редупликацијом

у функцији ендоцентричног антецедента са референцијалном анафором у релативној реченици” (Русимовић 2021). Дакле, разлози за употребу зависне релативне клаузе су стилски. Овај тип релативних клауза које са антецедентом представљају предикатив надређеној клаузи у англосаксонској традицији називају се расцепљене (cleft) реченице.⁵

Досад смо анализирали лексичкосемантички и ендоцентрични антецедент, где је релативна клауза увек била одредба таквим антецедентима, односно један од начина детерминације антецедента. Из овог обележја релативних клауза произлази и атрибутска функција овог типа релативних клауза, те се називају адјективним. Када је реч о адјективној релативној клаузи, релативна клауза има синтагматски однос одредбе уз антецедент и уколико је реч о форичком антецеденту, односно синсемантичном, онда оваква конструкција може бити и у функцији предикатива.

4.3. Релативна клауза уз формални антецедент у функцији предикатива

Поред адјективних издвајају се и *супстантивне релативне клаузе*. То су релативне клаузе уз (не)експлицирани формални антецедент које имају парадигматски однос са именицом као врстом речи. Дакле, трећи тип форичког антецедента представља *формални антецедент (онај (ко) / оно (што))*. Специфичност формалног антецедента у односу на лексичкосемантички и ендоцентрични јесте у томе што он формално заступа лексички садржај антецедента, а на тај лексички садржај упућује се најпре обавезно катафорички до релативне клаузе, а уколико је реч о референцијалном изразу упућивање се продужава. То значи да је релативна клауза дескриптивна допуна, односно, релативна клауза није носилац лексичког садржаја антецедента. Лексички садржај на који се упућује, поред тога што може бити лексема или синтагма (као и код лексичкосемантичког и ендоцентричног антецедента), може бити и пропозиционалан. На тај начин употреба формалног антецедента у савременом српском језику представља економију у језику. И овај антецедент може бити облигаторан, али може бити и факултативан (нарочито у функцији граматичког субјекта). Када је факултативан, може бити експлицирани уколико је стална семантика лексеме у антецеденту релевантна надређеној клаузи, али може бити и неексплицирани. У том случају форички елемент се преноси на релативну клаузу која упућује на лексички садржај антецедента (Русимовић 2014: 244–246).

⁵ Термин „Cleft Sentences” уводи Ото Јасперсен (1927).

Формални антецедент допуњен релативном клаузом може имати и функцију предикатива⁶, односно представљати предикативну клаузу. У оваквом исказу реч је о конструкцији *формални антецедент + релативна клаузи* који је кореференцијалан са именским изразом који је у функцији субјекта и представља лексички садржај формалног антецедента:

- (3) Али је и *идење жени и људожерство оно ЧИМЕ се људи само служе у име фетиша*, док је однос између људи, мушких, прави племенски однос од кога и сам фетиш зависи (Р. Петровић, 98). Што је још горе, када се инфаркт деси, *мало је оних који препознају све његове знаке и симптоме и већина није ни свесна шта се догодило. То је оно ШТО инфаркт чини незаборавним, а често и смртоносним догађајем* (НИН, 26.02.2009, бр. 3035, 12). Уосталом, *теорија је нешто ШТО је одиста и најпрактичније у војсци*, јер смо од ње изнели најшира и најкориснија знања (Б. Нушић, 131). *То је све ШТО можемо и умемо да ти испричамо* (В. Стевановић, 180). *То је неко КО гаји дубоку мржњу према Ђоковићима* (<https://www.novosti.rs>).

Најпре, формални антецедент анафорички упућује према свом лексичком садржају, што значи да се семантички попуњава. Ово анафоричко упућивање по правилу је интрафрастичко. Чак и када је лексички садржај ван сложене реченице, у надређеној клаузи те сложене реченице мора бити заменица *то*, дакле, обавезно је интрафрастичко анафоричко упућивање, а онда следи продужена анафора заменице *то* која је трансфрастичка до лексичког садржаја који може бити пропозиционалан: *мало је оних који препознају све његове знаке и симптоме и већина није ни свесна шта се догодило* (пример 3.2). За заменицу *то* у оваквој функцији кондензатора једне или чешће више реченица користимо термин *профрастичка заменица* (Ковачевић 2007: 98–99). Овако употребљена анафорична показна заненица *то* показатељ је синсематичности дате реченице, тј. „њене контекстуалне укључености” (Ковачевић 2007: 54). Након тога, формални антецедент катафорички упућује према релативној

⁶ У литератури (Станојчић/Поповић 2004: 313–314; Кордић 995: 204–210) описиване су супстантивне релативне клаузе које имају функцију субјекта и објекта, а то значи да формални антецедент попуњава позицију субјекта или објекта у надређеној клаузи. У дисертацији (Русимовић 2014) субјекатску и објекатску клаузу представља конструкција *(не)експлицирани формални антецедент + релативна клауза*. Формални антецедент у оваквим конструкцијама обавезно катафорички упућује на релативну клаузу. Уколико конструкција *(не)експлицирани формални антецедент + релативна клауза* представља неререференцијални израз, упућивање се ту завршава. Међутим, уколико је реч о референцијалном изразу, упућивање се ту не завршава, јер након обавезне катафоре формалног антецедента, неопходно је и анафорички, поново катафорички или егзофорички упућивати на лексички садржај који је део дискурса који или претходи, или следи након зависне клаузе, или је део ванјезичке стварности. Говоримо, заправо, о релативној клаузи која као *дескриптивна* допуна формалном антецеденту само продужава упућивање, односно и она је форична.

клаузи која представља дескриптивну рестриктивну допуну, тј. немогуће је је анулирати. У оваквим изразима реч је о декомпонованом антецеденту на његов формални и лексички део. Међутим, ови делови кумулативно не представљају лексичкосемантички антецедент, нити је релативна клауза адјективна, а то потврђује и употреба заменица *што/ко* као релативизатора које уводе искључиво супстантивне релативне клаузе.

Реконструисаћемо примере (3.1. и 3.5) најпре тако што ћемо анулирати релативну клаузу (*Али је и идење жени и људождерство оно//То је неко*). Добили смо неинформативне реченице, што показује неопходност релативне клаузе у позицији предикатива, односно, доказује да је садржај релативне клаузе релевантан надређеној.

5. ЗАКЉУЧАК

У раду смо истраживали сложену реченичну структуру сачињену од копуле и конструкције *форички антецедент + релативна клауза* као предикатива, односно, анализирали смо под којим условима релативна клауза може имати функцију предикативне клаузе. С тим циљем издвојили смо типове антецедената релативних клауза који су значењски различито спецификовани (лексичкосемантички, ендоцентрични и формални) односно, одликују се различитим степеном пунозначности. Најпре смо показали да нерашчлањена структура, односно, везаност релативне клаузе за антецедент доприноси томе да релативна клауза са својим антецедентом има функцију предикатива.

Анализа је показала да лексичкосемантички антецедент мора бити именица уопштене семантике, самим тим и форична да би са релативном клаузом као адјективном одредбом имала функцију предикатива. Пошто се именице уопштене семантике одликују извесним степеном значења, за ову конструкцију је могуће рећи да именица у антецеденту и без релативне клаузе представља предикатив, те да је релативну клаузу могуће анулирати. Но, чешћи су искази у којима релативна клауза садржи квалификацију која је релевантна надређеној клаузи.

Ендоцентрични и формални антецеденти су синсемантични, тј. семантички празни те до свог лексичког садржаја долазе захваљујући својој форичности. Релативна клауза уз ендоцентрични антецедент је адјективна, док је уз формални антецедент супстантивна и то са релативизатором *ко* одредбено-допунска, а уз релативизатор *што* је дескриптивна допуна. Међутим, анулирањем ових релативних клауза надређена постаје неинформативна, што значи да ови антецеденти само са релативном клаузом могу имати било коју функцију, па тако и предикативну. Можемо рећи да релативна клауза са својим форичким антецедентом може бити предикативна и да је као таква врло фреквентна.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1958:** А. Белић, *О језичкој природи и језичком развоју*, књ. I, Београд: Нолит.
- Белошапкова 1977:** В. А. Белошапкова, *Савременни руски језик. Синтаксис*, Москва: Висша школа.
- Зника 1988:** Marija Znika, *Odnos između atribucije i predikacije*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Золотова 1973:** Г. А. Золотова, *Очерк функционалног синтаксиса руског језика*, Москва: Наука.
- Ковачевић 1998:** М. Ковачевић, *Синтакса сложене реченице*, Београд: Рашка школа.
- Ковачевић 2007:** М. Ковачевић, *Србистичке теме*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Кордић 1995:** S. Kordić, *Relativna rečenica*, Znanstvena biblioteka Hrvatskog filološkog društva 25, Zagreb: Matica hrvatska.
- Кристал 1988:** D. Kristal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika NR Srbije.
- Милошевић 1974:** К. Милошевић „Такозвана предикатска зависна реченица (функционалне и формалне карактеристике), Сарајево: *Књижевни језик*, III, 3–4, 37–45.
- Мразовић/Букадиновић 1990:** Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Dobra vest.
- Пипер/Клајн 2013:** Предраг Пипер, Иван Клајн, *Нормативна граматика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Поспелов 1959:** Н. С. Поспелов, Сложноподчињено предложење и његови структурни типови, *Вопросы языкознания*, 2, 19–27.
- Прањковић 2002:** I. Pranjković, *Hrvatska skladnja. Rasprave iz sintakse hrvatskoga standardnog jezika*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Прћић 2008:** Т. Прћић, *Semantika i pragmatika reči*, 2. допуњено издање, Novi Sad: Zmaj.
- Ружић 2006:** В. Ружић, *Допунске реченице у савременом српском језику*, Нови Сад: Матица српска.
- Русимовић 2014:** Т. Русимовић, *Релативна реченица са форичким супстантивним антецедентом у савременом српском језику*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу.

Русимовић 2021: Т. Русимовић, Алтернативност еноцентричног антецедента релативне клаузе са референцијалном анафором, Зборник радова са међународног научног скупа *Језик, књижевност, алтернатива*, Ниш: Филозофски факултет (рад прихваћен за штампање).

Силић/Прањковић 2005: Ј. Silić, I. Pranjković, *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.

Станојчић/Поповић 2004: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *ГраMATИКА српскога језика*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.

Стевановић ²1974: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик* (Гра-матички системи и књижевнојезичка норма), књ.2. Синтакса, Београд: Научна књига.

RELATIVE CLAUSE WITH FORIC SUBSTANTIVE ANTECEDENT IN THE FUNCTION OF PREDICATIVE

Summary

The paper investigates a complex sentence structure consisting of a copula and the construction *foric antecedent + relative clause* as a predicate, that is, it analyzes the conditions under which a relative clause can have the function of a predicative clause. To this end, the types of antecedents of relative clauses have been singled out that are semantically differently specified (lexically semantic, endocentric and formal), that is, they are distinguished by different degrees of completeness. In addition to syntactic criteria, they were also applied semantically when it comes to the dichotomy of definiteness / indeterminacy, and in connection with that is the determination of the noun expression in the antecedent as referential / non-referential, which predetermines the type and complexity of foric relations. The paper first confirms that the indivisibility structure, that is, the attachment of the relative clause to the antecedent, contributes to the fact that the relative clause with its antecedent has the function of a predicate. The synsemanticity and foricity of the antecedent also contribute to the fact that the relative clause with such an antecedent can be in the function of a predicate and as such is frequent in the modern Serbian language.

Key words: predicate, relative clause, antecedent, indivisibility, synsemanticity, (in) definiteness, (in)referentiality, foricity.

Tanja Z. Rusimović